

גבולות היחידה: פרק ט' פסוקים נ - נו
נושא היחידה: סופו של אבימלך וסיכום

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

הסבר כללי:

ביחידה זו נלמד את הפסוקים האחרונים בפרק ט', המספרים על סופו של אבימלך. בהמשך היחידה ננסה להתמודד עם השאלה – איזה שופט היה אבימלך? איך נכלל ברשימת השופטים?

פתיחה:

נאמר: בשיעור הקודם למדנו על אכזריותו של אבימלך כלפי בני עמו. הוא הורג את אנשי העיר שכם, ומצית את המגדל, וכך הורג עוד כ- 1000 איש ואשה. האם בכך נגמר הסיפור? נשאל את התלמידים – יש שני צדדים שהתנהגו לא טוב – אנשי שכם ואבימלך. מי כבר קיבל את עונשו ומי עוד לא? אבימלך עוד לא קיבל את עונשו. היום נלמד על האש שתצא ותאכל את אבימלך כפי שראינו במשל יותם.

עיון בפסוקים:

זעמו של אבימלך אינו נרגע והוא שם פעמיו לערים הסמוכות. הוא לוכד את תבץ¹ ומבקש להעלות באש את מגדל העיר, אשר אנשיה התבצרו על גגו. נציין שהעיר תבץ סמוכה לעיר שכם, ויתכן שאנשיה הזדהו עם אנשי שכם, וגם פעלו נגד אבימלך ולכן אבימלך נלחם גם נגד אנשי תבץ.

נקרא פסוקים נ - נד.

שאל: מה רצה אבימלך לעשות? התכוון לשרוף את המגדל, כפי שעשה בשכם. האם הצליח בכך? לא הצליח. אשה זרקה עליו 'פלח רכב' מלמעלה². מדובר באבן העליונה משתי אבני ריחיים, שבהן טוחנים קמח. ניתן להעלות אבן במשקל כזה לראש מגדל, ובפרט אם מדובר רק בחלק של אבן כזו (רד"ק, נג). נראה שבעת מצור, כשאנשים מתבצרים בראש מגדל, הם מצטיידים בדברים שניתן לזרוק מלמעלה על האויב.

נוסיף לשאול: האם אבימלך מצא את מותו מהאבן הזו? מה עשה? אבימלך לא מת 'על המקום'. הוא פונה לנושא כליו – הנער שמחזיק לו את כלי הנשק – ומבקש ממנו להרגו 'פן

¹ תבץ אינה מזוהה בימינו בוודאות. יש המזהים אותה עם טובאס, ויש המזהים אותה עם תרצה, העיר הכנענית החשובה בשבכנותה של שכם. (פרופ' יוחנן אהרוני, אטלס כרטא לתקופת המקרא, עמ' 55)
² במצגת המלווה את פרק ט' יש שקופית עם תמונת ריחיים. האבן העליונה היא הרכב.

יאמרו לי אשה הרגתהו'. מצודת דוד: 'ולקלון יחשב לו'. כבר ראינו מזבח וצלמנע שיש כבוד גם במוות. זבח וצלמנע לא רצו שנער יהרגם, כדי שזה לא ייחשב להם לביזיון. אבימלך מבקש מנערו לסיים את הריגתו, כדי שלא ייחשב לו לביזיון שאשה הרגה אותו. אפשר אולי לציין שכל חייו אבימלך מונע מתאוות הכבוד שלו.. היא גרמה לו לעשות מעשים נוראיים – רצח שבעים אחיו, שריפת 1000 איש במגדל, מלחמת אחים עקובה מדם, וגם עכשיו ברגעיו האחרונים – זה מה שמפריע לו

סיום: נקרא פסוקים נה – נז:

אבימלך מת וכל איש ישראל שבו למקומם. הפסוקים האחרונים מלמדים אותנו על מידת הגמול של הקב"ה. 'וישב אלוקים את רעת אבימלך אשר עשה לאביו – להרוג את שבעים אחיו. ואת כל רעת אנשי שכם השיב אלוקים בראשם, ותבוא אליהם קללת יותם בן ירובעל'. אבימלך חטא לאביו כשהרג את שבעים בניו, ולכן נענש הוא וכל עוזריו מבעלי שכם.

לסיכום הלימוד ננסה לענות על שאלה, שהתלמידים בוודאי כבר שאלו: איזה מן שופט הוא אבימלך? הרי לא הושיע את ישראל. התנהגותו אינה מתאימה כלל להתנהגות של מנהיג בישראל. למה בכלל מספרים לנו את כל זה?

הרלב"ג³ בסיכום פירושו לפרקי גדעון & אבימלך מונה 21 'תועלות', סיבות לכך שסיפור זה נכתב בתנ"ך ומה בא ללמדנו. נביא כאן בלשונו את סיבות מס' 19 – 20 שלדעתו חשוב לספר סיפור זה.

התועלת ה-19: סיפור זה בא ללמדנו דבר על הגמול שה' נותן לכל אדם על מעשיו. אבימלך הרג את שבעים אחיו, וגמולו היה שנהרג בעצמו. ממש מידה כנגד מידה. התועלת ה-20: בסיפור זה מדובר על כפיות טובה של אנשי שכם כלפי גדעון. גדעון היה שופט שהושיע את ישראל מיד המדיינים. ראוי היה שאנשי שכם לא יתנו ידם לרצח בניו. אנשי שכם נהגו בכפיות טובה כלפי גדעון.

פירוש זה של הרלב"ג כבר מתחיל לענות לנו על השאלה: במה 'זכה' אבימלך להיקרא שופט בישראל? הוא נמנה ברשימה אחת עם אנשים משכמם ומעלה, צדיקים, שעל ידם נעשו ניסים לישראל. מה המשותף לו ולהם? ראינו שהרלב"ג כבר מונה שתי סיבות לכך שהסיפור מסופר, ומה בא ללמדנו. אך עדיין נשאלת השאלה – איזה מן 'שופט' הוא זה?

בבקש מהילדים לחפש בכל הפרק ביטויים המראים שאבימלך לא נבחר על ידי ה' ולא מילא

³ פירוש הרלב"ג ארוך מאוד והוא נמצא בפרק י' פסוק ד' ד"ה "ושלושים עיירים להם".

תפקידו כשופט כלל. אנו ניתן את המקור, והילדים ימצאו. ביחד נחליט מה ניתן ללמוד מכל מקור.

- "וישם את שמו אבימלך" (ח', לא) – הוא שם שמו כך, ולא נקרא כך על ידי הוריו.
 - מי המליך את אבימלך? בפרקנו חסר המרכיב של רוח ה' שצלחה על השופט. אבימלך מבקש בעצמו: 'מה טוב לכם? המשול בכם שבעים איש אם משול בכם איש אחד וזכרתם כי עצמכם ובשרכם אני' (פס' ב)
 - "וישר אבימלך על ישראל..." (פס' כב) – 'על כרחם נהג רבנות ובגאווה' (רש"י, כב) 'מלך מעצמו, ולא מלך על ל ישראל. לפיכך אמר 'וישר' ולא אמר 'וישפוט' – כי לא הלך בדרך טובה, ולא החזיר את ישראל למוטב' (רד"ק כב)
- דעת מקרא, בפתיחה לפרק הבא, פרק י' כותב: 'אל נכון בחר כותב הספר באותם השופטים שבמעשיהם, בקורותיהם, ואף בכישלונותיהם יש משום לקח לדורות... הצד השווה בכולם: השגחת ה' על עמו ותורת הגמול של הנביאים' (עמ' קי"ב)

לסיום הנושא הזה נביא את דברי הרד"ק בפירושו לפרק י' פסוק א, ד"ה: "להושיע את ישראל" – "שגם אבימלך הושיע את ישראל, ואף על פי שלא נזכר. כיון שאמר 'אחרי אבימלך' (בפסוק עצמו) נראה, שגם הוא הושיע ישראל מיד אויביהם. ואילו לא כן – לא היה אומר 'אחרי' ולא היה נמנה עם שופטי ישראל ולא נאמר עליו 'וישר על ישראל'".

כמה פעילויות עם התלמידים לסיכום:⁴

1. כתבו במחברת: במה שונה אבימלך מכל שאר השופטים שהיכרנו עד כה?
2. אלו לקחים חשובים נוכל ללמוד מפרשת אבימלך?
3. לפניך רשימת תכונות. הקף במעגל את התכונות המתאימות לאבימלך:
רודף שלום / תמים / הרסן / אכזר / נקמן / רחמן / רודף שלטון / זהיר / צנוע
4. איזה מהמשפטים הבאים מתאים ביותר לסיכום פרשת אבימלך? העתק את המשפט המתאים, לדעתך, ונמק את בחירתך.
 - א. אין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב.
 - ב. 'מרשעים יצא רשע'.
 - ג. 'מענה רך ישיב חמה'.
 - ד. 'מדוע דרך רשעים צלחה?'

⁴ הפעילויות מבוססות על מדריך למורה להוראת ספר שופטים של ד"ר שמחה פיישר.

הצעות להמחשה:

- תמונת ריחיים – שכב ורכב (במצגת המצורפת לפרק ט)

מסרים והפנמה:

- אבימלך נענש במידה כנגד מידה. ה' משלם לכל אדם כפועלו.
- מי שמשלם רעה תחת טובה סופו להיענש – ראוי לכל אדם לשלם טובה תחת טובה.
- בתנ"ך ישנם סיפורים שמהם ניתן ללמוד מה לא לעשות ואיך לא נכון להתנהג.

סיכום:

לסיכום נציין מספר נקודות:

1. אבימלך לא נבחר על ידי ה' אלא מלך מעצמו.
2. הוא לא הלך בדרך טובה ולא החזיר את ישראל למוטב.
3. הוא התאכזר לכל האנשים.
4. למרות זאת הוא נכלל ברשימת השופטים, וסיפורו נכתב בספר שופטים על מנת ללמד אותנו מסרים חשובים.

נמלא שורה נוספת בטבלת השופטים. כמובן, במקרה זה לא נוכל למלא את כל הטורים.

פרק	השופט	שבת	המשעבד	אורך השעבוד	משך השפעתו	כיצד הדף את האויב?
ט	אבימלך	אשה			3 שנים	